

MARTIN MÁDL, RADKA HEISLEROVÁ,
MICHAELA ŠEFERISOVÁ LOUDOVÁ A ŠTĚPÁN VÁCHA.

BENEDIKTINI: BAROKNÍ NÁSTĚNNÁ MALBA V ČESKÝCH ZEMÍCH.

Vydalo nakladatelství Academia v Praze v roce 2016.

Na sklonku loňského roku spatřil světlo světa další obsáhlý publikační počín Centra pro studium barokní nástěnné malby, které pod vedením Martina Mádlů funguje v rámci Ústavu dějin umění AV ČR. Dvoudílná publikace věnovaná barokní nástěnné malbě v prostorách sakrálních staveb, klášterních areálů a rezidencí spjatých s benediktinským řádem v českých zemích bezprostředně navazuje na obdobný projekt, zaměřený na objednatelský okruh propojený díly italských malířů Carpofořa a Giacoma Tencallů.¹ V obou případech se jednalo o výstup z projektů financovaných Grantovou agenturou ČR. Podobně jako u „tencallovské“ monografie spočívá i v tomto případě těžiště práce ve vytvoření podrobného katalogu interiérových nástěnných maleb v prostředí českých a moravských benediktinských klášterů, v jejich formálním popisu, podrobné dokumentaci a historické kontextualizaci.

Katalogové části předcházejí tři úvodní studie. Ta nejobsáhlejší, nazvaná „*Ars benedictina*“. *Benediktinský řád jako patron barokního umění v českých zemích*, pochází od Štěpána Váchy a představuje zevrubný syntetizující pohled na mnohotvárný vztah mezi benediktinskými objednateli a jejich zadavatelskými intencemi na straně jedné a barokními umělci či konkrétními

realizacemi na straně druhé. Obrat umělecko-historické pozornosti k záměrům objednavatelů a k jejich aktivnímu podílu na výsledném tvaru architektury či uměleckého díla patří bezesporu k moderním trendům dějin umění a je třeba ocenit autorskou akribii Štěpána Váchy, s níž se tohoto vnitřně velmi komplikovaného tématu zhostil. Samostatnou pozornost věnuje benediktinské architektuře a obrazové ikonografii, mimořádně zajímavý, byť rozsahem nevelký oddíl se pak věnuje otázce, nakolik se benediktinská řádová svěbytnost odrazila v umělecké reprezentaci. K možnosti konstruovat specifický „benediktinský“ umělecký styl s vnitřně shodnými rysy však zůstává autor skeptický a ve shodě se staršími historiky (Pavel Preiss) uzavírá, že „*charisma ars benedictina do značné míry spočívá v různorodosti, v hledání vlastní cesty k sebevyjádření každé jednotlivé mnišské komunity a jejich představených*“. Kvalitu úvodní studie nijak podstatně nenarušují ani drobné faktografické nepřesnosti (spor rajhradských benediktinů s brněnskými augustiniány o precedenci ne souvisel se ziskem augustiniánské opatské hodnosti a proběhl přibližně o sto let dříve – s. 61; zakladatelem rajhradského kláštera nebyl kníže Oldřich – s. 63), které nelze považovat za projev omylu, jako spíše

¹ MÁDL, Martin a NOKKALA MILTOVÁ, Radka. *Tencalla: barokní nástěnná malba v českých zemích*. II, [Katalog nástěnných maleb Carpofořa a Giacoma Tencally na Moravě a v Čechách]. Praha: Artefactum, 2013.

skutečnosti, že korektur není nikdy dostatek. Druhá úvodní studie, jejímž původcem je Martin Mádl, se již věnuje přímo nástěnným malbám a lze ji číst jako rozvedení či konkretizaci předchozího shrnujícího textu s ohledem na hlavní téma publikace. Vychází z typologie a popisu funkční různosti klášterních budov, které odpovídala motivická proměnlivost nástěnných a nástropních maleb, stejně jako použitá umělecká technika. V tomto textu již nejsou tolik tematizovány intence zadavatelů, jako spíše „dialog“ výmalby s architekturou a sumarizace námětových okruhů používaných v benediktinských objektech. Poslední studie, vzniklá v tandemu Martin Mádl – Michaela Šeferisová Loudová, je souborem životopisných medailonů 23 freskařů, jež se na vzniku benediktinských výmalb podíleli (najdeme mezi nimi i řadu klíčových malířů své doby, např. v Čechách Jana Jakuba Steinfelse, Cosmu Damiana Asama a Felixe Antona Schefflera či na Moravě Jana Jiřího Etgense a Josefa Winterhaltera ml.).

Soupisová část postupuje podle logiky uspořádání české řádové kongregace, počínaje Břevnovem, Broumovem a venkovskými rezidencemi Kladno a Hrdly, přes umělecké realizace rajhradských benediktinů, mezi něž vedle Rajhradu patří i kostel a rezidence v Ostrovačicích u Brna, až po Kladruby a kláštery ve Svatém Janu pod Skalou a na Sázavě. Jako dodatek je připojena kapitola o Lehnickém Poli ve Slezsku, které bylo od počátku 18. století v držení břevnovsko-broumovských benediktinů. Vedle reprezentačních prostor si publikace adekvátní měrou všímá i drobnějších sakrálních staveb, které se nacházely pod benediktinskou patronací. Struktura kapitol má jednotnou formu, kopírující již osvědčený model z „tencallovského“ soupisu. Každá kapitola začíná přehledem základní literatury a samostatnou úvodní studií, uvádějící historický kontext místa, informaci o architektuře a shrnující rozbor ikonografického plánu. Následuje katalog

konkrétních malířských vyobrazení, zahrnující vždy podrobný námětový popis a obrazovou dokumentaci. V závěru druhého dílu je ke každé z kapitol doplněna výběrová, částečně regestářová, ale částečně i plnotextová edice relevantních písemných pramenů, kterou připravila Radka Heisslerová.

Závěrem je třeba konstatovat, že se devítičlennému kolektivu autorů sdruženému okolo Martina Mádla podařilo navázat na dobrý základ položený předcházejícím soupisovým dílem. V obou případech se jedná o zdařilou ukázkou toho, jak by měl vypadat solidní základní výzkum v humanitním, resp. (umělecko)historickém oboru. Hodnota práce spočívá stejnou měrou v přinášení a systematizování nových poznatků, jako v sumarizaci dosavadního stavu poznání. Relativně popisný charakter práce v tomto případě není na škodu, neboť se jedná o snahu vytvářet kvalitní základní „mapy“ terénu, na němž se nyní lze pohybovat s o mnoho větší jistotou.

Jiří David